

Dergisi: OTAM, sy. 9, Ankara 1998, s. 111-148; Kemalettin Kuzucu, "Bâbîlî Yangınları ve Sosyo-Ekonomik Etkileri (1808-1911)" (doktora tezi, 2000), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 65-80, 86-114.

ALİ AKYILDIZ

ŞÛRÂ SÛRESİ

(سورة الشورى)

Kur'an-ı Kerim'in kırk ikinci sûresi.

Mekke döneminde Fussilet sûresinden sonra nâzil olmuştur. İbn Abbas'tan gelen rivayetlerin birinde 23. âyetten itibaren dört âyetin Medine'de nâzil olduğu kaydediliyorsa da bu görüş isabetli bulunmamıştır (Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, IV, 197-199; Şevkânî, IV, 521-523). Adını 38. âyette geçen "şûrâ" kelimesinden almıştır. Hâ-mîm harfleriyle başlayan (havâmîm) sûrelerden olması dolayısıyla Hâ-mîm-ayn-sîn-kâf veya sadece Ayn-sîn-kâf diye de anılmıştır (Elmalılı, V, 4218; DMT, IX, 374). Elli üç âyet olup fâsılası "ب، د، ر، ز، ص، ق، ل، م" harfleridir. Mekke döneminin ikinci yarısında nâzil olduğu tahmin edilen Şûrâ sûresinin içeriğini Allah'ın varlığı ve birliğiyle âhîret hayatı olmak üzere iki bölüm halinde incelemek mümkündür. Sûrede ayrıca nübüvvet konusuna temas edilmektedir. Ancak bu konular telkin ve etkileme hedefine yönelik biçimde zaman zaman iç içe bulunmakta ve tekrarlanmaktadır.

İlk iki âyetini hâ-mîm-ayn-sîn-kâf harflerinin oluşturduğu sûrenin 3. âyeti hurûf-i mukattaa ile başlayan diğer sûrelerin çoğunda olduğu gibi vahye temas etmektedir. Ardından göklerin ve yerin egemenlik ve yönetiminin Allah'a ait olduğu, O'nun benzerinin bulunmadığı, bu arada Hz. Peygamber'e indirilen Arapça Kur'an'ın vahiy ürünü olduğu vurgulanmaktadır (âyet: 4-12). Yine Allah'ın birliği ve dinin diğer temel ilkelerinde ayrılığa düşmeme çizgisinde Hz. Nûh, İbrâhim, Mûsâ, İsa ve son peygambere aynı şey tavsiye edildiği, fakat nefsanî arzularının baskısıyla büyük çoğunluğun buna uymadığı belirtilmekte ve Resûl-i Ekrem'e tevhid inancına çağrı yapması, şahsen de ona riayet etmesi emredilmekte, nihai hükmün Allah'a ait olduğu bildirilmektedir (âyet: 13-16).

İkinci bölüm kıyametin kopmasını ve âhîret hayatını konu edinmektedir. Burada ebedî hayatın vukuunu müminlerin cidiye aldığı, buna karşılık inançsızların bunu önemsemediği ifade edilmekte, âhîret hayatında mutluluğu amaç edinenlerin bü-

yük mükâfatlara kavuşturulacağı, sadece fâni hayatın refahı peşinde koşanlara da ondan bir pay verileceği, fakat bunların âhîrette hiçbir nasiplerinin olmayacağı haber verilmekte, inançsızlarla iman ve sâlih amel sahibi kişilerin âhîret hayatları hakkında kısa tasvirler yapılmaktadır. Peygamber'in -müşriklerin iddialarının aksine- vahyedilmeyen şeyleri hiçbir şekilde Allah'a nisbet edemeyeceği, Allah'ın zaten buna izin vermeyeceği belirtilmekte, insanların maddî ve mânevî ihtiyaçlarının O'nun tarafından hikmete bağlı şekilde karşılandığı bildirilmektedir (âyet: 17-27). 23. âyette Kur'an ve İslâm mesajının sevgi ve yakınlıktan başka herhangi bir ilkeye ve amaca dayanmadığının ilân edilmesi, bunun davet ve irşad görevi yapacak kimseler tarafından da dile getirilmesinin istenmesi dikkat çekmektedir.

Sûrenin bundan sonraki âyetlerinde tekrar Allah'ın varlığı ve birliği konusuna değinilerek tabiatın kuruluş ve işleyişinden örnekler verilmekte, bunların müşahade edilmesi suretiyle gerçeğe ulaşılması istenmektedir (âyet: 28-35). Ardından dünya metânının geçiciliği hatırlatılarak Allah rızasına yönelik davranışların değeri ve kalıcılığı vurgulanmaktadır. Ebedî mutluluğu simgeleyen bu sonuçun iman etmenin yanında şu erdemlere de sahip bulunmalarının hakkı olduğu belirtilmektedir: Allah'a tevekkül, büyük günahlardan ve hayâsızlıktan sakınma, öfkesine hâkim olma, namaza devam etme, Allah rızası için harcama yapma, önemli işleri danışma yöntemiyle yürütme, haksızlığa karşı dayanışma içinde bulunma, affedicî ve barışçı olma, güçlülere göğüs gerip sabır gösterme (âyet: 36-43). Tekrar âhîret hayatına temas edilerek kendilerine ve başkalarına zulmedenlerin o günkü acınacak hallerinden söz edildikten sonra (âyet: 44-46) Resûlullah'ın döneminde yaşayan ve sonra gelecek olan inançsızlardan ölüm gelmeden önce ilâhî davete icabet etmeleri istenmekte, yüz çevirdikleri takdirde Hz. Peygamber'in ve ardından gelecek davetçilerin tebliğden başka yapacakları bir şeyin bulunmadığı bildirilmekte, insanlara evlât lutfetme dahil kâinata her şeyin Allah'ın tasarrufunda olduğu bir defa daha hatırlatılmaktadır (âyet: 47-50). Şûrâ sûresinin son üç âyeti de vahiyle ilgilidir. Bunların ilkinde Allah'ın insanla konuşması şekilleri olan doğrudan psikolojik muhtevaya intikal ettirme, perde arkasından duyurma ve bir elçi (Cebrâil) vasıtasıyla bildirme hususuna temas edilmekte, diğer iki âyette Hz. Peygamber'in önceden her-

hangi bir hazırlık ve birikime sahip olmadığı halde ilâhî vahye mazhar kılındığı ve Allah'a götürülen doğru yola kılavuzluk ettiği ifade edilmektedir. Sûre tevhid ilkesini vurgulayan bir cümle ile sona ermektedir.

Vahyin gelmeye başlamasının üzerinden on yıla yakın bir zaman geçtiği halde Resûlullah'ın muhatapları çoğunlukla vahye karşı direnmeye ve tutumlarını sertleştirmeye devam ediyordu. Nüzûl sırasına göre altmış ikinci sûre olan Şûrâ sûresinde de dinin üç temel ilkesini oluşturan ulûhiyyet, nübüvvet ve âhîret konusunda uyarılar yapılmakta ve defalarca tekrarlanan davet bir defa daha dile getirilmektedir. Bu sûredeki uyarı ve davetlerle şefkat, dostluk, sevgi ve yakınlık öne çıkarılmakta, direnmeye devam edenlere karşı müeyyide olarak hayatın acı tatlı tasvirleri yapılmaktadır. Mekki sûrelerde dikkat çeken bu yöntem bazı kişilerin kalbini yumuşatmış ve onların müslüman olmasını sağlamıştır. Buradan hareketle, Medine döneminde nâzil olan bazı âyet ve sûrelerde görülen ve savaşa kadar varan sert ifadelerin karşı taraftan başlatılan saldırıları önleme amacına yönelik olduğunu söylemek mümkündür.

Şûrâ sûresinin de içinde yer aldığı otuz kadar sûrenin (mesânî) Hz. Peygamber'e İncil yerine verildiğini ifade eden hadisî sahîh olduğu kabul edilmiştir (*Müsned*, IV, 107; İbrâhim Ali es-Seyyid Ali İsa, s. 224-227, 301). Bazı tefsir kitaplarında yer alan (*Zemahşerî*, IV, 235; *Bezzâvî*, IV, 98), "Hâ-mîm-ayn-sîn-kâf sûresini okuyan kimse meleklere, üzerine rahmet okuyup başışlanmasını ve kendisine merhamet edilmesini talep ettiği gruba dahil olur" meâlindeki hadisî mevzû olduğu kaydedilmiştir.

Sûrâ sûresinin ilk âyetleri

tır (Muhammed et-Trablusî, II, 721). Şevket Muhammed el-Ömerî, Şûrâ süresinin çeşitli istidlâl şekillerini kullanarak inanca ulaşma yöntemleri üzerine bir makale yazmıştır ("Esâlîbü'l-Kur'âni'l-Kerîm fî tenmiyeti't-tefkîr-Nemûzecu sûreti's-Şûrâ", *Mecelletü's-Şerî'a ve'd-dirâsâti'l-İslâmiyye*, XVIII/52 [Küveyf 1423/2003], s. 133-180).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 107; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XXV, 10, 61; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), IV, 235; Beyzâvî, *Envârü'l-tenzîl*, Beyrut 1410/1990, IV, 98; Ebül-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm*, Beyrut 1385/1966, IV, 197-199; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşf'ül-ilâhî 'an şedîdiz-za'f ve'l-mevzû' ve'l-uâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bek-kâr), Mekke 1408/1987, II, 721; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, Kahire 1350, IV, 510, 521-523; Elmalılı, *Hak Dini*, V, 4218; Ca'fer Şerefeddin, *el-Mevsû'atü'l-Kur'âniyye haşâ'işü's-süver*, Beyrut 1420/1999, VIII, 55-76; İbrâhîm Ali es-Seyyid Ali İsâ, *Fezâ'ilü süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Kahire 1421/2001, s. 224-227, 301; Seyyid Muhammed Hüseyinî, "Süre-i Şûrâ", *DMT*, IX, 374-375.

BEKİR TOPALOĞLU

ŞÛRÂ-yı ÜMMET

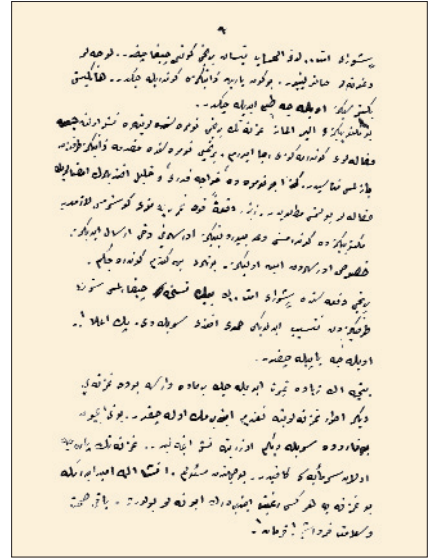
(شورای امت)

İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin
yayın organı olarak
1902-1910 yılları arasında
yayımlanan siyasî dergi.

1902 Şubatında Paris'te toplanan Osmanlı Hürriyetperveran Kongresi'nin ardından, yabancı müdahalesi karşıtı olan ve kongrede azınlıkta kalan Ahmed Rızâ grubu ile Cenevre'de faaliyette bulunan Osmanlı İcraat Komitesi grubu birleşerek yeni bir yayın siyaseti belirleme kararı aldılar. İcraatçı gençlerin Cenevre'de çıkardıkları *İntikam* ve *İstirdâd* ile Kahire'de

Ahmed Sâib'in çıkardığı *Sancağ* dergileri yerine tek bir mecmuanın neşri fikrini benimsediler. Hoca Kadri Efendi'nin teklifiyle *Şûrâ-yı Ümmet* adı verilen derginin yanı sıra 1895'ten beri yayımlanan *Mechvetret supplément français* ile Kürtçe *Kürdistan* da neşrine devam edecekti. 10 Nisan 1902 – 12 Mayıs 1910 tarihleri arasında 220 sayı çıkan *Şûrâ-yı Ümmet*'in 1908 ihtilâlinin gerçekleşmesinde önemli rolü olmuştu. 1 Temmuz 1907 tarihine kadar Osmanlı idaresinin bütün protestolarına rağmen Paris'te hazırlanıp Kahire'de basılan *Şûrâ-yı Ümmet*'in editörlüğüne Ahmed Sâib, editör yardımcılığına Mustafa Hamdi getirildi. İcraatçılar tarafından yeni örgüt için düşünülen Osmanlı İslahat Cemiyeti ve Terakkî Cem'iyet-i Osmâniyesi gibi isimlere Ahmed Rızâ'nın muhalefeti sebebiyle "hükümet-i meşrûta ve islâhât-ı umûmiyye taraftarlarının vâsita-i neşriyyâtı" olarak çıktı. İlk sayısında yayımlanan programda yabancı müdahalesine karşıtlık, Kânûn-ı Esâsî hükümlerinin uygulanması, halkın haklarını savunma, hükümetin durumunu islah, Osmanlı'yı meydana getiren unsurlar arasında birleştirici rolü, hükümet mensuplarını zamanın gelişmelerinden haberdar etme, Hânedân-ı Osmâni'nin bekasını takviyeye çalışma gibi amaçlar ortaya konuldu.

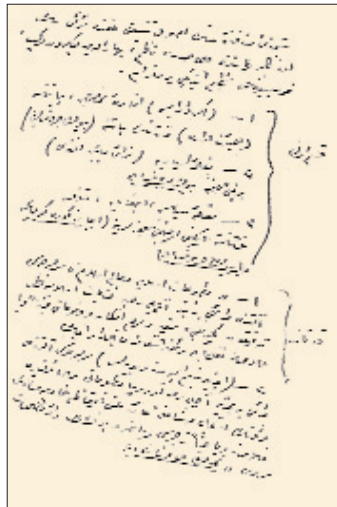
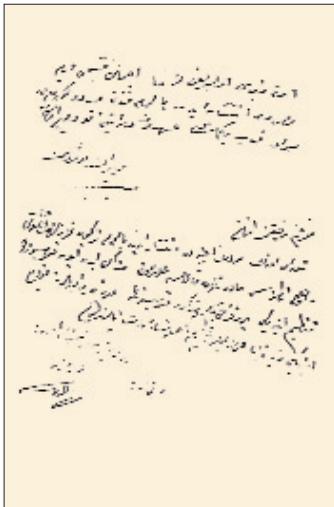
Şûrâ-yı Ümmet adı, 1876'da tesis edilen Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı hakkında muhafazakâr çevrelerce teklif edilmiş olan İslâmî bir kuruma atıfta bulunuyordu. Ayrıca başlığın altında "Ve emrühüm şûrâ beynehüm" (Onların işleri, kendi aralarında danışma iledir; eş-Şûrâ 42/38) âyetine yer verilmişti. Benzeri bir mesaj da derginin ilk sayısının hicri yılın ilk günü olan 1 Muharrem 1320 tarihinde yayımlanmasıyla

Ahmed Sâib Bey'in Kahire'den Paris'teki Ahmed Rızâ Bey'e gönderdiği, *Şûrâ-yı Ümmet*'in son hazırlıklarını anlatan tarihsiz notu (M. Şükür Hanioglu Arşivi)

la verilmeye çalışılmıştı. Ancak bu tür İslâmî referanslara rağmen dinî konulara ve bu zeminde yapılan bir muhalefete dergide çok az yer verildi. Ahmed Sâib'in Türkçe'sinin yetersizliği ve müretteplerin ana dillerinin Arapça olması derginin Kahire dönemine ait nüshalarında pek çok imlâ hatasına yol açtı. Önemli makaleleri Sâ-mipaşazâde Sezâi ve Ahmed Rızâ beyler kaleme aldı. "Şuûnat" kısmı 1905 yılına kadar Ahmed Rızâ, daha sonra Ahmed Ferid (Tek) ve Bahâeddin Şâkir tarafından hazırlandı. Bunların yanı sıra 1906 yazına kadar Ahmed Sâib, Kasım 1902 tarihine kadar Mustafa Hamdi ve 1903 yılı sonuna kadar Ali Fahri, Mâhir Said ve Süleyman Hikmet gibi icraatçıların hazırladığı yazılar neşredildi. 1903'te ölümüne kadar Halil Ganem ve özellikle 1905 yılına kadar Yusuf Akçura da kayda değer makaleler yazdı. *Şûrâ-yı Ümmet*, Jön Türk hareketinde Türkçü tezleri dile getiren en önemli dergilerden ve yine Kahire'de yayımlanan *Anadolu* ve *Türk* dergileriyle birlikte bu fikir hareketinin ilk sözcülerinden biridir.

1906 yılının ilk aylarında Bahâeddin Şâkir, icraatçılarla Ahmed Rızâ'nın birlikteliğini Osmanlı Terakkî ve İttihad Cemiyeti adı altında yeniden örgütleyerek ona ihtilâlcî bir karakter kazandırdığında yayın faaliyetini denetleme görevini de üstlendi. Bu

Şûrâ-yı Ümmet'in yayın siyasetinin nasıl olacağını karara bağlayan zabıt sûretinin ilk ve son sayfaları Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nin 1906-1907 Senelerinin *Muhâberatının Kopya Defteri* (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, nr. O. 30, s. 195, 198)